

PROKŮPEK, Tomáš, FORET, Martin: PŘED KOMIKSEM. FORMOVÁNÍ DOMÁCÍHO OBRÁZKOVÉHO SERIÁLU VE 2. POLOVINĚ XIX. STOLETÍ. Praha : Akropolis, 2016. 366 s.

Lenka Macsaliová

Po rozsiahlych, komplexných a fundovaných dvojzväzkových *Dějínách československého komiksu 20. století* (2015), sústreďujúcich sa na premeny a rôzne tendencie tohto média v jazykovo-kultúrnom priestore československej tvorby, a kapitolách k teórii komiksu v publikácii *V panelech a bublinách* (2015) sa autori, spolupracujúci na zmienených výstupoch k dejinám a teórii komiksu, tentoraz pokúsili zmapovať obdobie „protokomiksovej“ formy 19. storočia na území vtedajšieho Rakúsko-Uhorska. Zacielujú sa na materiály cez optiku pohľadu komiksu pred komiksom a aj na samotný „proces konstituování domácího obrázkového seriálu, pozdějšího komiksu, především v periodických tiskovinách (zejména těch humoristicko-satirických, společenských a dětským čtenářům určených)“ (s. 14). V rámci ich vymedzenia primárne na česko- a slovenskojazyčnú tvorbu si stanovujú úlohu „podrobně zachytit tendence, které k ustavení lokální varianty obrázkovoseriálové tvorby vedly, a postihnout vlivy, jež toto formování spoluutvářely“ (s. 14). Zároveň sledujú aj to, ako sa z periodického obsahu kombinujúceho grafiku, text i obrázky a teda ilustračného a karikatúrneho diskurzu „postupně vyčleňovaly série dějově provázaných obrázků jako svébytný, formát“ (s. 15). V tejto publikácii tak nejde podľa intencie autorov o zostavovanie dejín cez estetické kritérium, ale o kultúrne dejiny späté s dejinami domáceho tlačeneho média. V prvej časti s názvom *Zrození komiksu z ducha*

tisku sa autori prierezovo zameriavajú na mapovanie definícií komiksu v rámci dejín obrázkového rozprávania, rozprávania v obrazoch v širšom vymedzení predmetu skúmania, hľadanie „otca“ komiksu, etablovanie žánru, formátu a média, karikatúru, jej možnosti a spôsoby v obrázkovom seriáli, alegóriu a vyjadrovanie prehovoru či na pozíciu obrázkového seriálu v tlači a v iných formách. Systematicky sa tu tak prechádza najprv vnímaním, definovaním a rekonštruovaním rozprávania v obrazoch, formátom obrázkového seriálu a dejinami komiksu od jaskyne Altamira, cez mexický manuskript z predkolumbovskej éry až po práce karikaturistov 18. storočia prostredníctvom výkladu autorov ako napríklad René Clair, Scott McCloud, Jean-Paul Gabilliet či Coulton Waugh. Pri hľadaní „otca komiksu“ sa autori publikácie nesnažia vyzdvihnúť jedného predstaviteľa na piedestál dejín, ale poukázať na to, že „moderní obrázkový seriál či komiks není dílem jednotlivce, ale že vznikl jako výsledek celé symfonie různorodých hlasů, z nichž každý dodal část slov, část rytmu, část melodie“ (s. 37). Zmieňujú tu také mená ako William Hogarth, Franz Joseph von Goez, James Gillray, Thomas Rowlandson, George Cruikshank a iných.

Následne sa venujú obrázkovému seriálu a jeho rozvoju, úspechu a prosperite na poli periodickej tlače v spätosti s karikatúrou, či už ide o jej etymologické korene, jazyk, príbeh, expresívnosť výrazu, jej modus vizuálnej re-

prezentácie alebo o samotné etablovanie obrázkového seriálu, ktorý sa „od nesequenčních karikatur a ilustrací vyděluje a prosazuje jako specifický žánr obrázkového seriálu“ (s. 43). Od nej sa presúvajú k výkladu Ur-bublíny ako emblematického prvku v rámci prehovoru a jej genézy nielen v rámci českého a slovenského diskurzu (cyklus Karla Stroffa o Panu Ťopáskovi), ale i európskeho a amerického kontextu. Okrem tlače ako platformy pre obrázkový seriál je tu zdôraznená jarmočná pieseň, založená na práci s tabuľami s dramatickými a senzačnými udalosťami, ale aj plagátová tlač s popularizačnou a výchovnou funkciou (prerозprávané príbehy s náboženskými námietami, rozprávky, legendy, historické udalosti či stručný súhrn obľúbených románov) či slovné anekdoty s ilustráciami alebo karikatúry s verbálnym komentárom.

Druhý väčší okruh knihy tvoria *Podoby obrázkového seriálu v domácim tisku XIX. storočia*, pričom je časovo rozdelený na popis historického a kultúrneho kontextu Rakúsko-Uhorska v 19. storočí v rámci témy obrázkov v novinách a obrázkových časopisov do roku 1878 a 1878 – 1900. Do centra pozornosti analýzy dobového spoločenského diskurzu sa dostáva fungovanie českej tlače v habsburskej monarchii, otázka cenzúrnej praxe (sťažené podmienky pre vydávanie tlače s politickým, satirickým a zábavným smerovaním) či politizovanie periodík. Rekonštrukcia satiricko-humoristickej tendencie (*Rašple, Bič, Žumbera, Satan*) je doplnená o pozorovanie miešania humoru a erotiky (Pikantní svět) v časopisoch, ale aj o rozvoj detských periodík v poslednej dekáde 19. storočia, ktoré slúžili k školskému vyučovaniu ako vzdelávacia pomôcka (*Včelka, Štěpnice, Malý čtenář*). Taktiež zaznamenávajú aj nepublikovanú tvorbu (stolní společnost Lorenzovi kavárny v rokoch 1847 – 1873), ktorú zastupuje *Svatolukášská kniha* ako kolektívne rukopísané dielo autorov raných obrázkových seriálov a k nemu prislúchajúcim formám.

Obdobie do roku 1878 je uchopené cez obrázkové seriály v Krameriovom *Česko-slovenském vlasteneckém denníku*, Havlíčkovom *Šotku* a Vilímkových *Humoristických listech* (1848

– 1878). Pri nich sledujú možné kategórie ich tvorby (štylizované drevorezy, scény s čiernymi figúrami s bielymi detailmi, práca s individuálnym charakterom), preberanie námetov zo zahraničných zdrojov, práce bližšie sa k obrázkovému seriálu, ako boli humorné alegórie i anekdoty reagujúce na aktuálny politický kontext. Mozaiku dobových sekvenčných prác dopĺňajú o najčastejšie námety, napríklad porovnanie minulého, prítomného a budúceho času či detstva, mladosti a dospelosti, tému stretu mužského a ženského sveta. Poukazujú taktiež na využívanie motívov z diel vysokej kultúry alebo na uplatňované parodické a alegorické odkazovanie na mytologické, náboženské či literárne pretexty. Líniu rozprávania o obrázkových seriáloch dopĺňujú o ich výskyt v ostatných humoristicko-satirických časopisoch (1861 – 1878), ako boli v českom a slovenskom kontexte *Černokňazník, Brejle, Šotek, Blesk, Rarášek, Veselé listy, Švingulant, Češíček, Rarach* a *Ježibaba*. Samostatne sa venujú obrádkovým seriálom Karla Václava Klíče vo *Vose a Veselých listech* v rozmedzí rokov 1864 – 1878, v ktorých sa objavil koncept vracajúceho sa hrdinu, no hlavne sa v nich rozvíjala politická satira, spoločenský humor a jazyková komika s neskrývaným politickým podtextom (cyklus o stréčkovi Mrkvičkovi). Dodatočne pridávajú aj časť o obrádkových seriáloch v ostatnej tlači, kde sa vyskytovali opatrné pokusy rozličného druhu od satirických letákov, príležitostnej tlače vzťahujúcej sa k revolučnému dňu až po celostránkové obrádkové prílohy s humornými námietami.

V rozmedzí rokov 1878 – 1900 sa opätovne vracajú k rekonštrukcii pozície obrádkových seriálov v humoristicko-satirických časopisoch (*Švanda dudák, Šípy, Rašple, Šlehy, Hrom, Žihadlo*), avšak s väčším záberom na tvorbu domácich umelcov. Vytvorená je tu prehľadná línia portrétov tvorcov a ich umeleckých tendencií ako boli Mikoláš Aleš (ostrá politická satira, spoločenský humor), Karel Krejčík (téma flámujúceho študenta, humor založený na protikladoch medzi zobrazeným a komentujúcim, alegorické satirické kresby), Artuš Scheiner (exotická tematika, estetika japonskej výtvar-

nej kultúry), Karel Ladislav Thuma (vidiecke motívy, situačná komika). Okrem nich sa oboznamujeme so situáciou obrázkových seriálov v detských časopisoch (*Přítel dítek, Malý čtenář, Ma-lé no-vi-ny pro děti*) s dominanciou mravoučných a humorných príbehov ako reprintov alebo recyklátov z časopisov pre dospelých, ale aj s ich neskorším prechodom z podoby parodických morytátov k varovnému výchovnému aspektu. Doplnok ku skúmaniu tohto vymedzeného obdobia predstavuje výskyt obrázkových seriálov v ostatných publikáciách, ako boli napríklad kalendáre (*Vilímkuův humoristický kalendář, Kalendář Besed lidu, Kalendář Pikantního světa, Občanský kalendář koruny svatováclavské*).

Poslednú časť publikácie predstavujú *Kontexty (regionální, jazykové a časové)*, do ktorých je zahrnutá cudzojazyčná tvorba českých tvorcov (1864 – 1891), nemeckojazyčná tvorba na českom území a na Slovensku, ale aj ďalšie práce autorov činných pred rokom 1900. Pri príspevkoch českých tvorcov v nemeckých a maďarských periodikách spomínajú autori Františka Karola Kolára a jeho spoluprácu s periodikom *Lampiony* (v nemčine vydaná pražskými českojazyčnými kruhmi), Klíčovu prácu pre prvý humoristicko-satirický časopis, ktorý vychádzal pravidelne s farebnou obálkou Borsszem Jan-kó, Frischov časopis *Blecha* či Artuša Scheine-

ra v budapeštianskom časopise *Caviar*. V rámci tvorby v nemeckom jazyku na území Česka a Slovenska zase zaznamenávajú činnosť autorov v časopisoch *Leuchtkugeln, Der Satan, Brněnský kokrháč, Prešpurské humoristické listy, Krakonoš, Brněnské letáky*. K tejto časti publikácie je pridaný aj súhrn prác tvorcov pred rokom 1900. Spomenutá je spolupráca s detskými časopismi (*Dětské květy, Dětský máj, Malý čtenář*) Karla Ladislava Thumy, práca s konceptom vracajúceho sa hrdinu a s prehovorovými bublinami Karla Stroffa či okúzlenie modernou technikou Artuša Scheinera pri tvorbe obrázkového seriálu.

Tomáš Prokůpek a Martin Foret svojou najnovšou publikáciou k téme dejín domáceho komiksu prinášajú systematickú, prehľadovú a ucelenú sondu do zvoleného mapovaného obdobia 19. storočia. Tá nepredstavuje iba súhrn prác obrázkových seriálov, predznamenávajúcich budúci vývin komiksu ako už naplno sa prejavujúceho plnohodnotného samostatného média, ktoré je doplnené o bohatú obrázkovú prílohu či medailóny tvorcov. *Před komiksem* v širšom rámci ponúka čitateľovi dejiny domácej kultúry či tlače, ktoré priamo nadväzujú na zachytenie spoločenského, historického, ale aj politického života na vtedajšom území Česka, ale aj Slovenska.

Mgr. Lenka Macsaliová
Ústav slovenskej literatúry SAV
Konventná 13
811 03 Bratislava
Slovenská republika
e-mail: macsaliova@gmail.com